

Srečanje v vesti človeka

Navaden človek se danes pogosto sreča s precenjenimi pričakovanji do znanosti, ki ji pripisuje skoraj božje lastnosti. Za prvi stik je poskrbljeno že v otroštvu, ko različne risanke prikazujejo, kako so dobri ali hudobni znanstveniki sposobni uničiti ali rešiti svet. Sporočilo, ki presega okvir večne bitke med dobrim in zlim, se glasi: znanost je "kakor Bog". Človeštvo bo z znanjem doseglo vse, kar si želi. Ali bo to obvladovanje sveta in človeka ali pa bo to odrešitev, pa je odvisno od zmage dobrega ali zla. V risankah potem nedvomno vedno zmaga dobro, vendar nikoli tako popolno, da ne bi moglo biti "še ene bitke" jutri. Otrok seveda ne razmišlja o vseh teh stvareh, ampak preprosto gleda, kar mu pokažejo in se čudi sposobnostim vsakokratnega super-heroja. Zgodba se na tak ali drugačen način nadaljuje in ponavlja skozi vsa starostna obdobja. Za vsako izmed njih poznamo knjigo ali film, filozofijo ali prepričanje, ki podpira tezo, da je znanost potencialno vsemogoča.

Če razumemo znanost kot sistematično in urejeno nabiranje znanja o vnaprej določenem predmetu, ki ga študira po sebi lastni metodologiji, potem moramo brez ugovora priznati, da je znanost po definiciji nekaj zelo minljivega. Znanost je usmerjena v (svoj) napredek, ki ga razumemo kot boljše razumevanje predmeta lastnega raziskovanja in boljšo uporabo pridobljenih veščin. V modernem svetu je povezava med vedenjem (znanostjo) in uporabnostjo (tehniko) na prvem mestu. Znanost, ki ne najde svoje poti v praktično, industrijsko – se pravi množično komercialno – uresničitev, ki jo omogoča tehnika, je zapostavljena in ni zanimiva za fi-

nančna središča, ki spodbujajo to povezavo s pogledom na svoj dobiček. Znanost zaradi vedenja in razumevanja stvari same na sebi ali antično iskanje modrosti že dolgo nimata več primata. Na prvem mestu je sposobnost, da iz svojega znanja pridobimo nekaj uporabnega in da s tem zaslužimo. Zaradi tega so humanistične vede nekoliko zapostavljene, pa ne vse enako, najbolj trpita zaradi zapostavljanja modrosti teologija in filozofija, ki ne moreta prispevati ničesar, kar bi lahko "izmerili" ali spremenili v materialno dobro, ki bi prinašala dobiček, kakor npr. "anketa o javnem mnenju", ki jo lahko prispeva sociologija in igra pomembno vlogo v obnašanju in načrtovanju dejanj kake vlade ali političnih strank.

Poveličevanje znanosti zlahka pripelje do omejenosti, ki nosi ime "fahidiotizem". O "fahidiotu" govorimo takrat, ko je znanstvenik na svojem specifičnem področju sicer resničen strokovnjak, a zaradi nesposobnosti povezovanja in usklajevanja svojega znanstvenega področja z drugimi področji in umeščanja lastne stroke v širši kontekst postane podoben neukemu človeku takoj, ko je prisiljen prestopiti prag njemu znanega. Fahidiotizem je lahko posledica napačno zastavljenega splošnega (šolskega) izobraževanja, kar pomeni, da je omejenost na posamezno vgrajena v vseh stopnjah vzgojno-izobraževalnega sistema, lahko pa je tudi posledica osebne omejenosti znanstvenika samega, ki ni imel in nima časa, da bi svojo pozornost namenil tudi drugim stvarem, ne samo svoji veliki znanstveni ljubezni ali projektu. Napredek in količina vedenja, ki se je nabralo na vseh področjih znanosti v zadnjih dveh

stoletij, je že tako velika, da je potrebno veliko vztrajnega napora, da postanemo "znanstveniki" ali "strokovnjaki" na enem področju. Zato je toliko bolj pomembno, da si pridobimo vsaj osnove širine med obveznim učnim procesom v srednji šoli, a tudi na univerzi bi bilo kaj takega potrebno in primerno.

Znanje se v naši družbi čedalje hitreje spreminja v tehniko. Brez te uporabne vrednosti znanost ni več cenjena. Vedenje se mora kar se da hitro spremeniti v nekaj, kar prinaša denar investitorju. Hitri in materialno učinkoviti koraki v tej smeri so nas pripeljali na sedanji ekološki rob, ko gledamo opustošenje narave, ki smo ga sami povzročili s svojo omejenostjo, ker nismo pretehtali možnih posledic množične uporabe naših lastnih izumov, s pohlepom in potratnostjo, ker masovno težimo za pravim luskuzom, in kjer že okušamo prve posledice vremenskega neravnovesja. Čeprav je za splošno rabo še vedno v veljavi prepričanje, da nas bo znanost rešila vseh tegob zemeljskega življenja, pa znanstveniki niso več prepričani v to. Po drugi strani – in to je morda paradoks – pa je resnična rešitev skrita le v bolj poglobljenem in celostnem vedenju (znanju oz. poznavanju) problemov, ki smo si jih sami, kot človeštvo, povzročili. Vedno bolj jasno se postavlja vprašanje: "Kaj moramo storiti, da bomo ohranili naše okolje in ohranili, kar je še mogoče ohraniti?" Odgovorov na to dilemo je mnogo in človeštvo si niti malo ni edino, kaj je dolžan vsak storiti, da bo zemlja – naš planet – ostala prijazen dom za človeka. Vse preveč so odgovorni še zazrti v svojo lastno moč, v prednosti za svoje države in podjetja in so premalo pripravljeni na skupen napor, ki bo potreben, da se ekosistem zemlja popolnoma ne poruši.

Pri ekološkem vprašanju se vse še vedno vrti okoli znanosti in razuma. Vera je prisiljena stati ob strani in jo mnogi v svojem praktičnem ateizmu ne jemljejo resno. Kaj

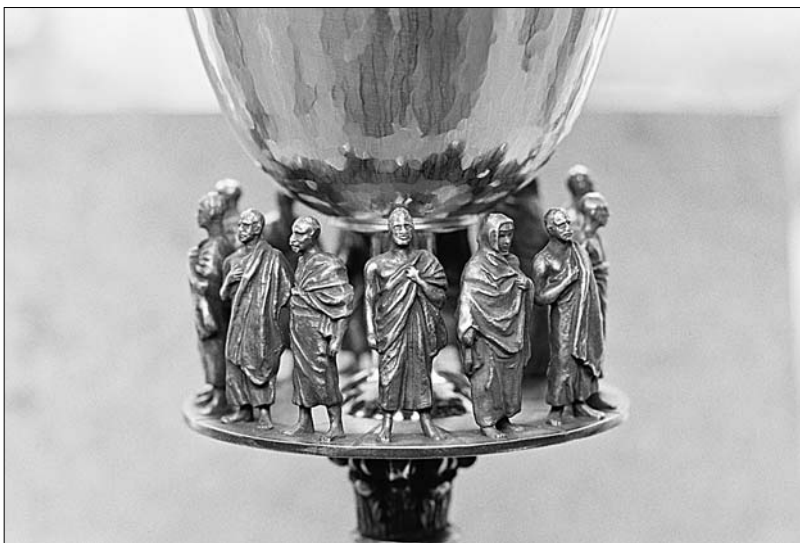
bi lahko prispevala vera? Tega gledišča si mnogi niti teoretično nočejo ogledati, kaj šele, da bi se z njim soočili. In vendar je iz razvoja stvari očitno, da smo dolžni tudi versko izkušnjo, nauk in skupnost vključiti v razmišljanja, tako lokalna kakor svetovna, za reševanje nastale katastrofalne ekološke situacije. Svetovni problemi, ki izhajajo iz množične, poceni in potratne uporabe tehničnih izumov, so namreč moralne narave. Ali smem vse, kar zmorem? Ali smem vse, kar želim? Odgovorov na ta vprašanja ne morejo dati posamezne vede same, ampak jih lahko prispevata le filozofija in teologija. Vse znanosti se prej ali slej srečujejo z zahtevnimi moralnimi vprašanji, na katere pa s svojo metodologijo ne morejo in tudi ne smejo dati odgovorov.

Človek, ki hoče biti enovito in koherentno bitje, ne more prenesti razbitosti znotraj samega sebe. Vera in znanost se brez dvoma srečata v znanstveniku. Znanstvenik je kot človek lahko veren ali neveren. Verujočemu je nemogoče, da bi pisal "znanost" z veliko začetnico, drugemu se kaj takega prej ali slej lahko zgodi. Prvi upošteva moralni nauk, ki sledi iz njegove vere in se nanaša tudi na njegovo delo, saj je moralni nauk le eden in velja vedno in povsod, drugi izbira le po lastni pameti in presoji, zaradi česar je bolj podvržen nekonsistentnosti in zmotam. Odgovori na zgoraj postavljena vprašanja so zato pri verniku zlahka drugačni, morajo pa biti tudi bolj celostni in skladni kakor pri neverujočem. Verniku je jasno, da nikoli ni nujno, da bi smeli "vse, kar zmoremo". Vsako človeško dejanje moramo presojati v odnosu do dobrega. Poleg tega pa so nekatere stvari verniku svete in zato nedotakljive. K nedotakljivim stvarim spada prav gotovo vse, kar se nanaša na človeka, na njegovo dostojanstvo in spoštovanje njegove osebe. Verniku ni dovoljeno nič, kar bi teptalo katero teh razsežnosti človeškega bivanja. Na prvi pogled se

zdi splošno sprejeto, da veljajo človekove pravice vedno in povsod in za vse, vendar dejstva tako prepričanje zlahka postavijo na laž. Poskusi s kloniranjem človeka, zamrzovanje oplojenih človeških celic in še mnogo podobnih stvari dokazuje, da se ne spoštuje osnovne človekove pravice, tj. njegove nedotakljivosti. Neverujoči so pri vseh odločitvah sami pred svojo vestjo, ki jo oblikujejo brez pomoči prepoznavnega učiteljstva. Sami so zato, ker ne priznavajo zunanjega izvora moralno-etičnih norm, a tudi zato, ker nimajo občestva ali skupnosti, ki bi jim pomagala vztrajati pri odločitvah, ki gredo proti toku javnega mnenja in osebnih koristi. Morda bo kdo oporekal, češ tudi verniki s svojim dejanji nasprotujejo naukom svoje lastne vere. Res je, vendar se moramo zavedati, da je to pomanjkljivost ali greh, nikakor pa ni drža, ki bi jo vera spodbujala. Nedoslednost med lastnimi dejanji in naukom vere je za verujočega večji problem kakor za zunanjega opazovalca.

Vera in znanost se gibljeta v popolnoma različnih sferah človeške eksistence. Znanost

je minljiva in se nadgrajuje tudi z zanikanjem, zavračanjem starega. V njeno lastno strukturo je vgrajen napredek, ki vključuje tudi revolucijo, spremembo smeri. Vera (predvsem v smislu religije, ker moramo vero pojmovati vedno kot osebno privrženost nekemu Bogu) pa organsko raste v spoznavanju Boga. Rast v občestvu je proces, ki ga vera ponuja osebi. V tem procesu je izključena vsaka sprememba smeri, vsak prelom s preteklostjo, kajti vera se predstavlja kot "ista". Tako kristjani danes izpovedujemo "apostolsko vero", ki postaja bolj in bolj naša vsakič, ko jo izpovemo. Po dvajsetih stoletjih pa je znanje o naši veri veliko bolj jasno in strukturirano, kakor je bilo na začetku med apostoli. S sebi lastnim načinom je Cerkev uredila in razložila stvari, ki jih veruje. Pri tem je ohranila nedotaknjeno skrivnost tako, da ni mogoče z razumom zapopasti in si podvreči predmeta verovanja. Osebni pristanek na resničnost različnih dogmatičnih trditev in moralnih zahtev je neobhodno potrebna zahteva, da se smemo prištevati med vernike. Neve-

Christoph Steidl Porenta: Kelih *Apostoli* (detajl) za podutiško župnijo.

rujoči lahko z razumom prepozna le skladnost nauka in uresničljivost moralnih zahtev določene religije. Več kot le to je že znamenje neke stopnje verovanja.

Mislím, da smem trditi, da si vera in znanost v ničemer ne moreta nasprotovati. Prepričan sem celo, da ima vera večji vpliv na znanosti kakor obratno. Marsikdaj deluje vera kot zavora znanosti. Važno je, da raziščemo razloge za zaviranje ali odvrčanje znanosti od nekaterih smeri raziskovanj. Vera deluje v tem smislu predvsem, kadar gre za življenje, predvsem človeško, ali ko prepozna uničevalno moč, ki jo znanost lahko sproži. Vera sprašuje znanost, ali "je dobro, kar delaš in raziskuješ", obenem pa vsakega človeka nenehoma spodbuja, da bi krotil svoj pohlep in brzdal svojo naravo. "Ne smemo vsega, kar zmoremo" postane tako maksima ravnanja tako znanosti kakor industrije, tako človeštva kakor človeka.

Napovedani ekološki kolaps zemlje kliče znanost k interdisciplinarnim študijem, ki bi omogočali boljše razumevanje posledic naših sposobnosti in delovanja. Povezovanje v celoto ni nov pojav, saj so se ga v antiki in srednjem veku veliko bolj zavedali kakor danes. Novo je izhodišče. Razbitost na posamezne stroke s posledičnim "fahidiotizmom" mnogih vodilnih znanstvenikov in ideološko zaslepljenih voditeljev, ki so hoteli na silo uveljaviti svoje prepričanje, ter enostransko razumevanje razvoja sta znanost odtujila modrosti in razumnosti. K pravemu interdisciplinarnemu delu sodi tudi prispevek teologije kot zastopnice vere. Za pravo skupno delo pri razumevanju naše sedanjosti in njenega vpliva na prihodnost je in bo potrebno premagovati ovire, ki jih preteklost postavlja sodelovanju med znanostjo in vero oz. znanstveniki in Cerkvijo. Trenutno je tehnika morda še na strani tistih, ki zanikajo možnost in potrebnost takega sodelovanja ter se oklepajo preteklega strogega izgnanstva teo-

logije in Cerkve iz območja interpretacij novih odkritij in njihovega povezovanja v celoto, vendar nas bo očitno situacija – beri: ekologija – prepričala o potrebnosti skupnega razmišljanja za čim bolj verodostojno razumevanje naše realnosti. Vera torej nagovarja človeške znanosti in jih izziva z vprašanji o njihovi uporabnosti.

Ali znanost postavlja veri vprašanja, ki jo silijo v nove razmisleke in nove utemeljitve njenih večnih resnic? V bistvenih stvareh znanost ne nagovarja vere, ker se veroizpovedi – posebno razodete – napajajo v nadnaravnem. V transcendo pa znanost nima vstopa. Nadnaravno ni podrejeno poizkusom, meritvam in drugim podobnim stvarim. Prava nadnarava je duhovna in zato zunaj območja znanosti. Vendar je razumevanje narave danes drugačno, globlje, boljše, kakor je bilo nekoč, zato znanost sili vero, da spremeni svoje izraze, primere, da nagovori sodobnega človeka v skladu z njegovo vednostjo, ki tudi vpliva na čutenje. Danes vemo, npr. kaj je strela in kako nastane, zato je tudi nesmiselno, da bi jo po božje častili. Ni pa nobenega razloga, da ne bi ohranili zdravega strahu pred njo, saj vsako leto zaradi strel umre precejšnje število ljudi in moramo zato v nevihti iskati primerno zavetje pred "Zevsovim bičem". Prav tako bolje razumemo vreme in spoznavamo vse silnice, ki delujejo v nemirnem ozračju. Omogočili smo si tudi pogled na Zemljo od zunaj. Z eno samo sliko dejansko zaobjamemo "pol sveta", lahko pa si pričaramo obe polovici istočasno. Zaradi humanističnih ved boljše razumemo človeka samega in zakonitosti, ki veljajo znotraj človeških skupnosti. Vse to izziva vero, da se prilagodi v vseh stvareh, ki so prigodne. Vera sicer bolj nagovarja znanost in ji postavlja zahteve pametnega in modrega ravnanja, znanost pa vero sprašuje, ali je njen izraz razumljiv sodobniku in v skladu z njegovo govornico in čutenjem.

Največji prispevek vere pa je celovitost in enovitost v pogledu na svet in človeka. Zaradi vere ima vsaka stvar svojo pravo mesto. Ta ureditev je dinamična, ker so mnoge stvari odvisne od posameznika in njegove poklicnosti, obenem pa trdna, trajna, nepremakljiva, ker se stvari postavljajo glede na njihovo dejansko pomembnost. Verniku ni nikoli na prvem mestu človek, ampak vedno in le Bog. Človek je zaradi tega vedno na drugem mestu, zatem pa se lestvica ureja glede na mnoge prigradne dejavnike, ki vplivajo na določeno osebo.

Drugi vatikanski koncil je priznal zemeljskim stvarim avtonomijo, ki jim pripada. Tudi znanostim. Avtonomija pa je za Cerkev omejen prostor in ne popolna svoboda, s katero delam, kar hočem. Za Cerkev je jasno, da vera daje zunanji okvir, ki določa koordinate pomembnosti in načela ravnanja vsem stvarim. Dejstvo, da so mnogi znanstveniki globoko verni in da so pri svojem delu vrhunski znanstveniki, a tudi sveti ljudje, dokazuje, da je možna harmonija med vero in znanostjo, ki slednje ne ovira pri njenem raz-

voju, ampak ji prepreči stranpota, ki bi pripeljala do grozečega uničenja človeštva.

Vsako vozilo potrebuje tako volan kakor zavore, motor in pedal za plin. Preteklih sto let nas nedvomno uči, da podobno velja tudi za znanost. Brez volana in zavor je lahko ta "pedal za plin" razvoja le kratek pospešek v samouničenje. Prav je, da vera deluje kot usmerjevalec in kot zavora v znanosti. Kot usmerjevalec deluje takrat, ko prispeva pogled "od zgoraj" in opozarja na celoto, kot zavora takrat, ko prepoveduje raziskave, ki žalijo človeško dostojanstvo in pomenijo pridobivanje moči, ki je usmerjena k uničenju človeštva. Kakor vedno pa je končna odločitev odvisna od človeka in njegove moralne veličine. Največkrat se vprašanje prične in konča pri denarju. Za znanstvenika in raziskovalne institute se mnogokrat glasi: "Ali sem se pripravljen odpovedati milijonom za moralno sporne raziskave?" V odgovoru in doslednem spoštovanju pravilnega odgovora je vsa razlika. Vera vabi in spodbuja, da bi bil odgovor pravilen in dejanja dosledna, pa čeprav je mamon vabljiv.